

[REDACTED]

MINISTERIE VAN DEFENSIE

Militaire Inlichtingendienst

Postbus 20701
2500 ES 's-Gravenhage

Telefoon 070 - 3 18 81 88
Telefax 070 - 3 18 79 51

Aan:

- Zie verzendlijst

Uw brief

Uw kenmerk

Ons nummer
DIS/94/095/702

Datum
28 maart 1994

Onderwerp: Joegoslavië: recente ontwikkelingen
(nr 16/94)

1. Hierbij doe ik U toekomen een notitie over de recente ontwikkelingen in het voormalige Joegoslavië.
2. Zonder bijlage is deze brief ongerubriceerd.

Hoofd Militaire Inlichtingendienst
voor deze,
Hoofd Afdeling Inlichtingen

[REDACTED SIGNATURE]

Kolonel - KLu

Bijlagen
één (1)

Bezoekadres
Kalvermarkt 28
's-Gravenhage

Doorkiesnummer
070 - 3 18 66 34

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

[REDACTED]

[REDACTED]

VERZENDLIJST behorende bij brief MID nr. DIS/94/095/702 d.d. 28 maart 1994

AAN:

Coördinator van de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
(Secretaris Generaal Ministerie Algemene Zaken)

Hoofd Binnenlandse Veiligheidsdienst
t.a.v. Dhr. [REDACTED]

Ministerie van Buitenlandse Zaken
t.a.v. plv DGPZ

INTERN:

HMD
HACIV t.a.v. BCI
HAI
HMA
Archief

Bijlagen
één (1)

Bezoekadres
Kalvermarkt 28
's-Gravenhage

Doorkiesnummer
070 - 3 18 66 34

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden

[REDACTED]

ONTWIKKELINGEN IN DE VOORMALIGE JOEGOSLAVISCHE FEDERATIE

16/94

(Afgesloten 281400 MAR 1994)

Kroatië

De onderhandelingen tussen vertegenwoordigers van de regeringen van Kroatië en de Krajina, de "Servische Republiek" in Kroatië, zijn op 22 maart een week verdaagd. Volgens de Russische en Amerikaanse ambassadeurs in Zagreb, onder wier toezicht de besprekingen worden gehouden, was sprake van toenadering, maar is geen doorbraak bewerkstelligd. Formeel zijn de besprekingen bedoeld om een staakt-het-vuren tussen beide partijen te bewerkstelligen, maar in de praktijk zal zonder twijfel ook de toekomstige status van de Krajina onderwerp van onderhandelingen zijn geweest. De Serviërs houden vol te streven naar volledige onafhankelijkheid van Kroatië. De Kroatische regering blijft echter, in overeenstemming met het VN-vredesplan en het mandaat van UNPROFOR, aandringen op herstel van haar gezag over de Krajina. Wel heeft zij in het verleden reeds aangegeven dat een zekere mate van (culturele) autonomie voor de Kroatische Serviërs binnen het Kroatische staatsverband bespreekbaar is.

De Kroatische president Tudjman heeft kort nadien gedreigd het herstel van het Kroatische gezag over de Krajina desnoods met militair geweld af te zullen dwingen. Volgens Tudjman heeft de Amerikaanse regering hem steun toegezegd wanneer dit noodzakelijk zou blijken. Hij gaf echter aan dat Kroatië zal blijven deelnemen aan de onderhandelingen met Serviërs uit de Krajina, zolang deze uitzicht bieden op een oplossing van het conflict. Het is uiterst onwaarschijnlijk dat de Amerikaanse regering Tudjman inderdaad (militaire) steun heeft toegezegd in geval van Kroatische militaire operaties tegen de Krajina.

Waarschijnlijk wil Tudjman met deze uitspraken druk uitoefenen op de politieke leiding van de Krajina om een meer gematigde opstelling te kiezen in de onderhandelingen. Zijn uitlatingen kunnen ook niet los worden gezien van het feit dat de Veiligheidsraad op korte termijn een besluit moet nemen omtrent het mandaat van UNPROFOR, dat op 31 maart a.s. afloopt. Evenals bij eerdere verlengingen van het mandaat het geval was, had Tudjman de VN vorige week reeds opgeroepen concrete maatregelen te treffen om uitvoering van het oorspronkelijke vredesplan voor Kroatië dichterbij te brengen.

Volgens een recent rapport van een mensenrechtenorganisatie worden de rechten van etnische Serviërs in Kroatië nog steeds geschonden. Zo zouden de afgelopen twee jaar 5000 Serviërs in strijd met de Kroatische wet uit hun woningen zijn gezet. Ook wordt melding gemaakt van gevallen van mishandeling en andere vormen van discriminatie. Er zijn volgens het rapport geen aanwijzingen dat de Kroatische autoriteiten hun belofte van enkele maanden geleden nakomen, dat de burgerrechten van de Serviërs zullen worden gerespecteerd. De bevindingen in het rapport worden in grote lijnen bevestigd door andere waarnemingen. Zo worden aanvragen voor het Kroatische staatsburgerschap door etnische Serviërs slechts met grote vertraging afgehandeld. Vermeldenswaard is dat het hier geen Serviërs uit de Krajina betreft, maar Serviërs die elders in Kroatië gevestigd zijn en

[REDACTED]

het Kroatische gezag erkennen. De gemelde schendingen van de mensenrechten zullen vermoedelijk de Krajina-Serviërs bevestigen in hun vrees, dat zij bij herstel van het Kroatische gezag over hun gebieden als tweederangs burgers zullen worden behandeld.

De SG van de VN, Ghali, heeft de Veiligheidsraad voorgesteld het mandaat van UNPROFOR met een jaar te verlengen. Hij stelde dat er in alle door het mandaat betroffen delen van het voormalige Joegoslavië (Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Macedonië) sprake is van een patstelling, waarin de VN nauwelijks kan bijdragen aan een duurzame oplossing van de conflicten. Ghali maakte echter melding van hoopgevende ontwikkelingen, die in het komende jaar een politieke oplossing van de conflicten dichterbij zouden kunnen brengen. De positieve ontwikkelingen waarop Ghali doelt, zijn vermoedelijk vooral het vorige week gemelde akkoord tot vorming van een (con)federatie tussen Kroaten en Bosnische Moslims, alsmede de onderhandelingen tussen Kroatië en de Krajina.

Vermoedelijk zal Kroatië instemmen met een verlenging van het mandaat. Waarschijnlijk geven Tudjman c.s. de voorkeur aan voortgezet politiek overleg over een vreedzame oplossing van het conflict betreffende de UNPA's boven een militaire confrontatie, niet in de laatste plaats omdat laatstgenoemde optie zou leiden tot hernieuwde internationale kritiek op Kroatië, en mogelijk zelfs tot internationale sancties tegen het land. Daarbij is Tudjman vermoedelijk van mening dat de kansen op succesvolle onderhandelingen momenteel relatief groot zijn, nu de VS en Rusland hun invloed aanwenden om een doorbraak in het Joegoslavische conflict te bewerkstelligen. Zoals bekend vrezen de Kroatische Serviërs dat de Servische president Milosevic in het internationale overleg uiteindelijk bereid zal zijn hun belangen op te offeren aan zijn streven naar opheffing van de internationale sancties tegen "Joegoslavië".

Bovendien zal de Kroatische regering een grootschalige militaire confrontatie rond de Krajina zeker voorlopig willen vermijden, zo lang de vorming van de federatie tussen de Bosnische Kroaten en Moslims, en de totstandkoming van de voorziene confederatie tussen die gebieden en Kroatië zelf, nog niet hun beslag hebben gekregen. Indien over enkele maanden meer duidelijkheid bestaat over de toekomst van de buurrepubliek en haar verhouding tot Kroatië, heeft de Kroatische regering ook een duidelijker beeld van de speelruimte met betrekking tot de Krajina.

Enkele dagen geleden heeft Tudjman het ontslag bekend gemaakt van enkele van zijn naaste medewerkers. De meest prominente van hen is voormalig premier Manolic, een van de mede-oprichters van de HDZ. Ook het hoofd van het militaire kabinet van Tudjman en de leider van het politieke directoraat van de Kroatische strijdkrachten zijn van hun functie ontheven. Vermoedelijk houden de genoemde ontslagen verband met persoonlijke rivaliteit binnen de top van de HDZ. Zo had Manolic tijdens het jongste partijcongres (tevergeefs) het ontslag geëist van de huidige minister van Defensie Susak. De concrete aanleiding voor het ontslag van Manolic c.s. is onduidelijk, maar kan verband met het recente besluit tot de vorming van een (con)federatie tussen Kroaten en Moslims.

Bosnië-Herzegovina

Ghali heeft de Veiligheidsraad geadviseerd in te stemmen met het aanbod van Turkije om troepen te leveren aan UNPROFOR. Inmiddels is de Veiligheidsraad met dit voorstel akkoord gegaan. Met name van Servische zijde is de vrees geuit dat Turkse VN-militairen zich in de praktijk achter de Moslims zullen opstellen.

[REDACTED]

Vanuit de islamitische wereld was felle kritiek geuit op de eerdere weigering van de VN om in te gaan op het aanbod van Turkije en andere islamitische staten (waaronder Iran) om troepen te leveren, terwijl de VN wèl vrijwel onmiddellijk had ingestemd met de stationering van nieuwe Russische troepen. Zoals bekend hebben de Moslims Rusland beschuldigd van een pro-Servische opstelling.

Griekenland heeft fel geprotesteerd tegen de aanbeveling van Ghali. Het heeft opnieuw gesteld dat buurlanden van het voormalige Joegoslavië, landen met historische banden met het gebied, en Balkan-landen in het algemeen geen deel zouden moeten uitmaken van UNPROFOR. Volgens de Griekse regering delen de meeste Balkan-landen deze mening. In een eerder stadium had de Griekse regering reeds aangekondigd zich eveneens het recht voor te behouden troepen te leveren aan UNPROFOR, indien ook Turkse troepen daarvan deel zouden gaan uitmaken. Ook de Bosnisch-Servische leider Karadzic heeft geprotesteerd tegen de beslissing van de Veiligheidsraad. Karadzic kondigde aan erop te zullen aandringen dat nu ook "Joegoslavische" militairen zullen worden aanvaard voor UNPROFOR-taken. Dit zal ongetwijfeld niet aanvaardbaar zijn voor de VN.

Het parlement van de zelfverklaarde Bosnisch-Kroatische republiek heeft ingestemd met het voorstel tot een federatie met de door de Bosnische Moslims beheerste gebieden. Bij die gelegenheid werd voorgesteld dat de president van de republiek, Zubak, tot staatshoofd van de federatie zal worden gekozen. Omdat is overeengekomen dat politieke leiding van de betreffende federatie op basis van pariteit tussen beide bevolkingsgroepen zal worden gevormd, zou dit inhouden dat een Moslim tot premier zal worden benoemd.

De Bosnische president Izetbegovic is herkozen tot voorzitter van de SDA, de belangrijkste partij van de Bosnische Moslims. In 1992 had Izetbegovic, die tot dan toe leider van de SDA was, zich niet herkiesbaar gesteld omdat hij wilde aangeven dat hij zich de vertegenwoordiger van alle bevolkingsgroepen beschouwde. Het feit dat hij nu toch is herkozen als leider van de SDA zou erop kunnen wijzen dat hij niet afwijzend staat tegenover de benoeming van een Kroaat tot staatshoofd van de te vormen federatie van Kroatische en Moslimgebieden.

Het Bosnisch-Servische parlement heeft op 24 maart ingestemd met het voorstel van Karadzic om niet toe te treden tot de betreffende federatie. Volgens parlementsvoorzitter Krajisnik zou een dergelijke toetreding strijdig zijn met de soevereiniteit van de Bosnisch-Servische republiek. Hij onderstreepte daarentegen het voornemen tot nauwere aaneensluiting met "Joegoslavië". De betreffende parlamentsuitspraak komt niet onverwacht. De Bosnische Serviërs, die de afgelopen jaren hebben gestreefd naar (staatkundige) aaneensluiting van alle Servische gebieden in het voormalige Joegoslavië, hebben geen politiek belang bij toetreding tot de Moslim-Kroatische federatie. In een eerder stadium had Karadzic al onderstreept de oprichting van zo'n federatie slechts te zullen aanvaarden indien zijn republiek tevens in staat zou worden gesteld nauwere banden met "Joegoslavië" aan te gaan. Ook de initiatiefnemers in de huidige vredesonderhandelingen, de VS en Rusland, hadden er al op gezinspeeld rekening te houden met een afwijzende opstelling van de Bosnisch-Servische politieke leiding.

Overigens moet worden gerekend op grote conflicten in de vervolgonderhandelingen tussen de federatie en de Serviërs. Zoals reeds eerder gemeld, heeft Karadzic zich bereid betoond een deel van het Bosnisch-Servische gebied aan de federatie af te staan, maar niet in de door de Moslims geëiste mate. Onduidelijk is welke

[REDACTED]

gebieden Karadzic c.s. uiteindelijk daadwerkelijk zouden willen vrijgeven, omdat in het door de Serviërs militair beheerste gebied als gevolg van de "etnische zuiveringen" de Serviërs inmiddels ook etnisch volledig dominant geworden zijn. Een verdere complicatie vormt het feit dat de Bosnisch-Servische militaire commandant Mladic (die overigens de afgelopen tijd niet meer in de openbaarheid is verschenen) zich in het verleden sterk heeft uitgesproken tegen territoriale concessies aan Moslims en Kroaten.

In dit verband is vermeldenswaard dat volgens Karadzic het afgelopen weekeinde de Bosnische (Moslim-)strijdkrachten een voorjaarsoffensief zijn begonnen. Karadzic gaf aan dat een Servisch tegenoffensief tot de mogelijkheden behoort. Denkbaar is dat de Bosnische strijdkrachten in de nabije toekomst inderdaad pogingen zullen doen om gewapenderhand gebieden te veroveren die door de Moslims en/of Kroaten tot de nieuwe federatie gerekend worden. Een verheviging van de strijd op korte termijn tussen de Serviërs en hun tegenstanders lijkt dan ook tot de mogelijkheden te behoren.

Opmerkelijk is dat het afgelopen weekeinde een bijeenkomst heeft plaatsgevonden van een Bosnisch-Servisch parlement, dat afstand heeft genomen van Karadzic en diens politiek. Vermoedelijk betreft het hier vertegenwoordigers van de Serviërs die het Bosnische gezag zijn blijven erkennen en ook de afgelopen jaren deel zijn blijven uitmaken van Bosnische overheidsinstellingen, met inbegrip van de strijdkrachten. Het betreft echter een minderheid van de Bosnische Serviërs. Hun aantal en politieke invloed zijn gering.

Er zijn aanwijzingen dat het voormalige Bosnische presidiumlid Abdic, die in de westelijke enclave rond Bihac strijd levert met eenheden die trouw zijn aan de regering in Sarajevo, aan populariteit wint onder de (Moslim-)bevolking in de delen van de Bihac-enclave die door regeringstroepen wordt beheerst. Eén van de redenen daarvoor is vermoedelijk dat de regeringseenheden in steeds grotere aantallen weerbare mannen dwingen dienst te nemen. Een andere overweging is dat Abdic, die in het "oude" Joegoslavië een relatief succesvol ondernemer was en goede banden onderhoudt met de Serviërs in de omliggende gebieden, een hogere levensstandaard lijkt te kunnen garanderen dan de Bosnische regering.

Van belang is verder dat Abdic wordt ondersteund door Servische eenheden uit de omliggende gebieden. Overigens blijft onduidelijk wat de Servische motieven voor deze bijstand zijn. Enerzijds is denkbaar dat zij hopen te profiteren van de onenigheid onder de Moslims, bijvoorbeeld door Bosnische regeringstroepen rond Bihac te binden. Ook is niet uitgesloten dat zij deze bijstand leveren tegen betaling door Abdic. Een daarmee samenhangende overweging kan zijn dat de Serviërs met deze steun hun belangen in zwarte handel in de regio veilig willen stellen. Tenslotte is de theorie geuit dat zij met hun aanvallen de spoorlijn tussen de steden Banja Luka (Bosnië-Herzegovina) en Knin (Kroatië), die via Bihac loopt, willen beveiligen.

Kosovo

De EU-waarnemersmissie in het voormalige Joegoslavië heeft een rapport uitgebracht over de levensomstandigheden in de Servische, voormalig autonome provincie Kosovo. Daarin wordt onder meer geconcludeerd dat de voedselvoorziening in dat gebied over het algemeen aanvaardbaar is. Slechts in de steden heersen wantoestanden, vooral als gevolg van ontoereikende overheidsdiensten. Daarvan zijn vooral etnische Albanezen het slachtoffer, onder meer omdat zij het (in de praktijk uitsluitend uit Serviërs bestaande) medische personeel wantrouwen. De

[REDACTED]

Albanezen (±90% van de bevolking van Kosovo) zijn vrijwel alleen in de particuliere sector actief, terwijl de Serviërs met name werkzaam zijn in de overheidssector (leger en politie) en in de inefficiënte staatsbedrijven. Doordat Albanezen hulp krijgen van internationale instellingen en worden ondersteund door particuliere donaties uit het buitenland, concludeert het rapport dat de Albanezen in materieel opzicht over het algemeen beter af zijn dan de Serviërs in Kosovo.

De Albanezen zijn georganiseerd in een aantal partijen. De oudste en grootste daarvan is de Democratische Liga van Kosovo (DLK) onder leiding van Rugova, die de activiteiten van de andere Albanese partijen coördineert. De DLK heeft opgeroepen tot lijdzaam verzet tegen de Servische overheersing in Kosovo. De EU-studie stelt dat de LDK in haar berichtgeving over de situatie in Kosovo eenzijdig te werk gaat. Servische provocaties worden buitenproportioneel opgeblazen, maar van verminderingen in de spanning wordt geen melding gemaakt. Overigens gaat de Servische pers op analoge wijze te werk, waarbij Albanese provocaties juist sterk worden benadrukt en de Serviërs uitsluitend als slachtoffer worden afgeschilderd.

De Servische regering heeft de afgelopen jaren geprobeerd het demografische overwicht van de Albanezen te keren door Serviërs aan te moedigen zich in Kosovo te vestigen. Deze pogingen zijn mislukt, onder meer doordat de Servische instantie die daarmee belast is ondoelmatig functioneert, maar vooral door intimidatie van Albanese zijde. De Servische regering kan haar gezag nog slechts handhaven door voortdurende repressie. Er is echter geen sprake van dat deze repressie gestaag in intensiteit toeneemt.

Het rapport wijkt in bepaalde opzichten af van het beeld dat in het Westen aangaande Kosovo heerst. Zo is het opmerkelijk dat de EU constateert dat de levensstandaard van de Albanezen hoger is dan die van de Serviërs in Kosovo; ook wordt de gedachte dat er sprake is van een voortdurend groeiende Servische repressie door het betreffende rapport weerlegd. Overigens lijdt het geen twijfel dat de etnische spanningen in Kosovo hoog zijn. Anderzijds hebben noch de Serviërs, noch de Albanezen in de huidige omstandigheden belang bij een escalatie van de conflicten. Voor het "Joegoslavische" bewind zou een dergelijke escalatie inhouden dat de kans op normalisering van de internationale betrekkingen en opheffing van de sancties tegen het land (nog) kleiner zou worden. De Albanezen van hun kant realiseren zich dat de kans op buitenlandse assistentie voor een volksopstand klein is. Het grootste gevaar op een escalatie in Kosovo komt momenteel voort uit het feit dat met name jonge Albanezen zich ontevreden betonen met de relatief gematigde beleidslijn van Rugova ten opzichte van de Servische repressie en een harder verzet voorstaan.

Macedonië

De Europese Unie heeft gerechtelijke stappen aangekondigd tegen EU-voorzitter Griekenland in verband met de handelsboycot van dat land tegen Macedonië. Zoals bekend hoopt Griekenland het noordelijke buurland te dwingen tot het opgeven van de benaming "Macedonië", die aanspraken op Grieks grondgebied zouden inhouden, en van de als Grieks cultuurgoed beschouwde staatssymbolen. De EU heeft nu aangegeven dat het de Griekse argumenten niet steekhoudend acht. Zoals reeds eerder gemeld, verscherpen de Griekse maatregelen de bestaande economische crisis en daardoor de etnische wrijvingen in Macedonië.

Slovenië

De Sloveense premier Drnovsek heeft het parlement gevraagd minister van Defensie Jansa te ontslaan. Volgens Drnovsek schendt Jansa de Grondwet en elementaire mensenrechten. Tussen beide functionarissen bestaat reeds geruime tijd onenigheid, die vooral het gevolg is van de nationalistische opvattingen en het eigenmachtig optreden van Jansa. Deze geniet onder de strijdkrachten grote populariteit, niet in de laatste plaats omdat hij de Sloveense strijdkrachten heeft geleid in hun strijd tegen het toenmalige Joegoslavische Volksleger in 1991. Indien Jansa zou worden afgezet, kan dit leiden tot onrust in het Sloveense leger en zelfs tot gewapend verzet tegen dit ontslag.

Conclusie/vooruitzicht

De onderhandelingen tussen de regeringen van Kroatië en de Krajina zullen op korte termijn worden voortgezet. Vooralsnog lijken de standpunten overeenigbaar, hoewel de Krajina-Serviërs vrezen dat het Servische bewind uiteindelijk bereid zal zijn hun belangen op te offeren in het kader van het streven naar opheffing van de sancties tegen "Joegoslavië".

De Secretaris-Generaal van de VN heeft geadviseerd het mandaat van UNPROFOR met een jaar te verlengen. Vermoedelijk zal Kroatië met dit voorstel instemmen, omdat het het klimaat relatief gunstig acht voor onderhandelingen over een vreedzame oplossing en omdat eventuele militaire operaties tegen de Kroatische Serviërs ongewenste buitenlandse-politieke gevolgen zouden kunnen hebben.

Het Bosnisch-Servische parlement heeft toetreding op de te vormen federatie tussen Kroaten en Moslims afgewezen. Dit vormt een stap op weg naar de feitelijke tweedeling van Bosnië-Herzegovina tussen Moslims en Kroaten enerzijds en Serviërs anderzijds. Een verheviging van de strijd tussen de Serviërs en hun tegenstanders is denkbaar, met name over de onderlinge gebiedsverdeling in Bosnië-Herzegovina.